

Nr 91.

Ankom till riksdagens kansli den 29 april 1921 kl. 2 e. m.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts under åttonde huvudtiteln av statsverkspropositionen gjorda framställningar angående understöd åt kommunala och enskilda anstalter för yrkesundervisning.

(2:a avd.)

1:o) I den till riksdagen den 7 januari 1921 avlåtna propositionen angående statsverkets tillstånd och behov har Kungl. Maj:t under återopande av punkt 212 av det vid propositionen fogade statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för samma dag, föreslagit riksdagen *dels* besluta, att nu gällande bestämmelser angående lärlingsskolplikt må utsträckas att kunna omfatta icke blott sådana minderåriga, som äro anställda i industri, hantverk, handel eller husligt arbete utan även minderåriga, som äro anställda i annan därmed jämförlig hantering;

dels medgiva, att från anslaget till understöd åt kommunala anstalter för yrkesundervisning understöd må, oavsett om den undervisning, som avses, har obligatorisk karaktär eller icke, enligt de närmare bestämmelser, som Kungl. Maj:t, i huvudsaklig överensstämmelse med de av departementschefen i statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden den 7 januari 1921 angivna grunder, finner gott utfärda, årligen utgå för av kommun upprättad anstalt för yrkesundervisning:

1. till avlöning åt rektor och övriga lärare med belopp, beräknat efter antalet undervisningstimmar, nämligen:

a) i lärlingsskola för industri, hantverk, handel eller annan därmed jämförlig hantering i samtliga läroämnen utom dem, som avse husligt arbete, med 3 kronor 33 öre för varje undervisningstimme;

b) i lärlingsskola för husligt arbete eller annan därmed jämförlig hantering eller hushållsskola ävensom i lärlingsskola för industri eller hantverk eller annan därmed jämförlig hantering i läroämnen, som avse husligt arbete, med 2 kronor 33 öre för varje undervisningstimme;

c) i yrkesskola för industri, hantverk, handel eller annan därmed jämförlig hantering eller ettårig handelsskola med 3 kronor 67 öre för varje undervisningstimme;

d) i yrkesskola för husligt arbete eller annan därmed jämförlig hantering med 2 kronor 67 öre för varje undervisningstimme;

e) i verkstadsskola eller annan närstående, ej förut nämnd anstalt för yrkesundervisning med högst 3 kronor 33 öre för varje undervisningstimme, dock att understödsbeloppet ej må överstiga två tredjedelar av sammanlagda beloppet av den till skolans lärare för den tid, understödet avser, utgående avlöning;

2. till undervisningsmateriell med belopp, motsvarande hälften eller i vissa undantagsfall intill två tredjedelar av kostnaderna för densamma;

dels bestämma, att för statsunderstöds utgående från förenämnda anslag skola gälla följande villkor:

1. a) att anstalten är anordnad i enlighet med de i stadga för den kommunala yrkesundervisningen ävensom i fastställt reglemente meddelade föreskrifter;

b) att undervisningen, såvida ej av tillfälligt påkommet förfall annan anordning nödvändiggöres, bestrides av lärare, som blivit i vederbörlig ordning förklarade behöriga eller eljest av skolöverstyrelsen godkända för ifrågavarande undervisning;

c) att anstalten har till sitt förfogande lokaler samt inrednings- och undervisningsmateriell, som godkännas av skolöverstyrelsen;

2. att arvoden åt rektor och övriga lärare utgå med belopp, beräknade efter i medeltal för varje undervisningstimme: minst 5 kronor vid lärlingsskola för industri, hantverk, handel eller annan därmed jämförlig hantering i samtliga läroämnen utom dem, som

avse husligt arbete; minst 3 kronor 50 öre vid lärlingsskola för husligt arbete eller annan därmed jämförlig hantering, vid hushållsskola eller vid lärlingsskola för industri, hantverk eller annan därmed jämförlig hantering i läroämnena, som avse husligt arbete; minst 5 kronor 50 öre vid yrkesskola för industri, hantverk, handel eller annan därmed jämförlig hantering eller ettårig handelsskola samt minst 4 kronor vid yrkesskola för husligt arbete eller annan därmed jämförlig hantering;

3. att undervisningen i lärlingsskola är för lärjungarna avgiftsfri;

4. att undervisningsmateriell, för vilkens anskaffning eller underhåll statsunderstöd beviljats, av skolöverstyrelsen godkännes, och att materielleken icke utan överstyrelsens medgivande och under iakttagande av därvid angivna villkor avyttras eller eljest användes för andra ändamål, än vid understödets beviljande avsetts;

dels medgiva, att understöd till kommunala anstalter för yrkesundervisning må jämväl för år 1921 kunna utgå i enlighet med nu föreslagna grunder, under förutsättning att vederbörande kommun underkastar sig därmed förbundna villkor;

dels höja det på ordinarie stat uppförda förslagsanslaget till understöd åt kommunala anstalter för yrkesundervisning, nu 700,000 kronor, med 300,000 kronor till 1,000,000 kronor;

dels ock medgiva, att utan hinder av de av 1918 års riksdag fastställda grunder för understöds utgående till av kommun upprättade skolor för den lägre yrkesundervisningen, understöd från det i 1921 års riksstat uppförda ordinarie förslagsanslaget till understöd åt kommunala anstalter för yrkesundervisning må utgå till Sundsvalls stads vävskola, Västerviks möbelsnickarskola och Stockholms stads verkstadsskolor för verksamheten vid nämnda skolor under åren 1919 och 1920 med belopp, som av Kungl. Maj:t bestämmas.

Utredningen i ärendet återfinnes å sid. 653—672 i statsrådsprotokollet.

Enligt nu gällande, av riksdagen fastställda grunder kan understöd av statsmedel tilldelas *dels* av kommun upprättad lärlingsskola för industri, hantverk eller handel, *dels* av kommun upprättad lärlings- eller yrkesskola för husligt arbete eller hushållsskola, *dels* av kommun upprättad yrkesskola för industri, hantverk eller handel

eller ettårig handelsskola, *dels ock* enskild skola för yrkesundervisning. Såsom villkor för understöds utgående till nämnda skolor gäller, att skolan skall vara »anordnad i huvudsaklig överensstämmelse med vad om sådan skola finnes bestämt i den av Kungl. Maj:t utfärdade stadgan för den lägre yrkesundervisningen. Understöd till de av kommun upprättade skolorna fördelas av skolöverstyrelsen, under det att understöd till de enskilda skolorna bestämmas av Kungl. Maj:t för varje särskilt fall. Det har nu visat sig, att på grund av bestämmelsernas formella avfattning enskilda skolor med friare organisationsformer av Kungl. Maj:t tillerkänts understöd, medan åter understöd icke kunnat tilldelas sådana av kommuner upprättade skolor, som ägde en sådan friare organisation, att de mera väsentligt avveko från de i yrkesskolestadgan fastslagna skoltyperna.

Enligt det system av praktiska ungdomsskolor, som godkändes av 1918 års riksdag, var ingalunda avsett att skapa en åtskillnad mellan kommunala och enskilda läroanstalter ifråga om möjligheten att åt de olika anstalterna giva mera fria organisationsformer. Då emellertid riksdagens beslut synes formellt utesluta kommun från möjlighet att erhålla understöd för andra läroanstalter, än sådana av vissa bestämda typer, och det icke kan tänkas att en kommun skulle mindre än någon enskild vara i stånd att upprätta och handhava även andra hithörande undervisningsanstalter av mera fria former, har nu en sådan ändring föreslagits i de av riksdagen år 1918 givna bestämmelserna, att av anslaget till understöd åt kommunala anstalter för yrkesundervisning må kunna utgå understöd för även andra av kommun upprättade anstalter för yrkesundervisning än lärlingsskolor, yrkesskolor, ettåriga handelsskolor samt hushållsskolor av fastställda typer.

En av dessa nya skolformer, som skulle inordnas i systemet, är den så kallade verkstadsskolan. Dessa skolor hava, i den mån de varit att betrakta som enskilda, allaredan erhållit i flera fall statsunderstöd; hava de åter varit upprättade och underhållna av kommunerna, hava, på sätt antytts, formella hinder mött för tilldelande av statsanslag. Verkstadsskolan — eller som den förut kallats förberedande lärlingsskola — avser att bibringa lärjungarna ett visst mått av praktisk yrkesfärdigheter för att dymedelst underlätta för dem att erhålla anställning och förkovran inom yrket; den lägger huvudvikten vid den första utbildningen i praktiskt yrkesarbete och avser

att ersätta anställning i yrket, intill dess lärlingen lärt så mycket, att han kan i någon mån utföra åtminstone enklare yrkesarbete på egen hand.

En verkstadsskola av angivet slag synes utskottet väl fylla sin plats i systemet av praktiska ungdomsskolor vid sidan av fortsättningskolan och lärlingskolan. Vad i fråga om dessa skolors organisation i övrigt i statsrådsprotokollet omförmäles har icke givit utskottet anledning till några erinringar. Likaledes finner utskottet det ohållbart, att verkstadsskolorna för erhållande av statsbidrag måste vara enskilda och icke komma i åtnjutande av sådant bidrag, i fall de upprättas av kommun.

Förslaget innebär vidare en ytterligare utvidgning av den statsunderstödda yrkesundervisningens arbetsområden till att omfatta, förutom skolor för industri, hantverk, handel eller husligt arbete, jämväl skolor för andra därmed jämförliga hanteringar. Såsom yrkesgrupper anföras i statsrådsprotokollet chaufförer, spårvägs- och järnvägspersonal, telefonister, hotell- och vaktbetjänte.

En sådan utvidgning, som nu ifrågasättes, anser sig utskottet icke kunna tillstyrka. Dels hava statens kommunikationsverk inrättat särskilda skolor för utbildande av för dem behöflig personal, dels torde i fråga om övriga yrkesgrupper något statsintresse i egentlig bemärkelse näppeligen kunna anses vara för handen. Ett tilläventyrs förefintligt behov i förevarande avseende torde lämpligare böra tillgodoses förmedelst enskild företagsamhet.

Kungl. Maj:ts förslag innebär vidare dels en retroaktiv tillämpning för år 1921 av de föreslagna nya bestämmelserna, dels ock ett medgivande, att vissa angivna kommunala verkstadsskolor må redan från och med år 1919 åtnjuta statsunderstöd. Utskottet, som icke har något att erinra mot den ifrågasatta tillämpningen för år 1921 av nu föreslagna bestämmelser — dock allenast för senare hälften av nämnda år —, har däremot med hänsyn till den grundsats, som i motsvarande fall vunnit burskap, icke ansett sig kunna tillstyrka förslaget i dess sistnämnda del.

Vidare avser Kungl. Maj:ts förslag om höjning av minimiarvodena till lärare vid ifrågavarande skolor. I fråga om proportionerna

mellan de olika lärarkategoriernas arvoden har så till vida föreslagits en rubbning, att den likhet härutinnan, som förut rått mellan lärare i lärlingsskola för husligt arbete och hushållsskola å ena samt lärare i yrkesskola för husligt arbete å andra sidan och som tidigare ansetts berättigad, borde upphävas och arvodet för yrkesskolornas lärare bestämmas till högre belopp än för lärlings- och hushållsskolornas.

Kungl. Maj:ts förslag angående arvodesförhöjning ansluter sig i stort sett till vad Kungl. Maj:t i motsvarande hänseende föreslagit för fortsättningsskolans lärare. Då emellertid riksdagen numera beträffande sistnämnda lärare fattat ett beslut, som innebär en nedsättning med 50 procent av de utav Kungl. Maj:t ifrågasatta förhöjningarna, synes en motsvarande nedsättning böra vidtagas beträffande de föreslagna arvodesförhöjningarna för de lärare, varom nu är fråga. Vidare vill utskottet beträffande sättet för bestridande av arvodesförhöjningarna tillstyrka en anordning motsvarande den, som numera beslutits i fråga om höjda arvoden åt lärarna vid fortsättningsskolor, och varigenom erforderliga medel alltså skulle utgå å extra stat såsom förstärkning av det ordinarie anslaget.

Beträffande den erforderliga anslagsökningen beräknar departementschefen för de nytillkomna skolornas del — d. v. s. i främsta rummet verkstadsskolorna — en ökning av 125,000 kronor, med vilket belopp det ordinarie anslaget, nu 700,000 kronor, alltså borde höjas. Då utvecklingen på ifrågavarande område icke gått så hastigt, som man ursprungligen beräknat och följaktligen nu utgående anslag torde kunna anses tillräckligt även med den utvidgning av skolorna, som utskottet ovan tillstyrkt, synes utskottet någon anslagshöjning med hänsyn till sagda utvidgning icke böra ifrågakomma. Arvodesförhöjningen skulle kräva en kostnad av 175,000 kronor, av vilket belopp alltså hälften eller i runt tal 88,000 kronor skulle utgå å extra stat.

Utskottet hemställer sålunda, att riksdagen må

I. avslå Kungl. Maj:ts framställning, i vad den avser, att nu gällande bestämmelser angående lärlingsskolplikt må utsträckas att kunna omfatta icke blott sådana minderåriga, som äro anställda i industri, hantverk, handel eller husligt arbete utan även minderåriga, som äro anställda i annan därmed jämförlig hantering;

II. medgiva, att statsunderstöd må, oavsett om den undervisning, som avses, har obligatorisk karaktär eller icke, enligt de närmare bestämmelser, som Kungl. Maj:t, i huvudsaklig överensstämmelse med de av departementschefen i statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden den 7 januari 1921 angivna grunder, finner gott utfärda, årligen utgå för av kommun upprättad anstalt för yrkesundervisning:

1. till avlöning under år 1922 åt rektor och övriga lärare med belopp, beräknat efter antalet undervisningstimmar, nämligen:

a) i lärlingsskola för industri, hantverk eller handel i samtliga läroämnena utom dem, som avse husligt arbete, med 3 kronor för varje undervisningstimme;

b) i lärlingsskola för husligt arbete eller hushållsskola ävensom i lärlingsskola för industri eller hantverk i läroämnena, som avse husligt arbete, med 1 krona 83 öre för varje undervisningstimme;

c) i yrkesskola för industri, hantverk eller handel eller ettårig handelsskola med 3 kronor 33 öre för varje undervisningstimme;

d) i yrkesskola för husligt arbete med 2 kronor för varje undervisningstimme;

e) i verkstadsskola eller annan närstående, ej förut nämnd anstalt för yrkesundervisning med högst 3 kronor för varje undervisningstimme, dock att understödsbeloppet ej må överstiga två tredjedelar av sammanlagda beloppet av den till skolans lärare för den tid, understödet avser, utgående avlöning;

2. till undervisningsmateriell med belopp, motsvarande hälften eller i vissa undantagsfall intill två tredjedelar av kostnaderna för densamma;

III. bestämma, att för statsunderstöds utgående skola gälla följande villkor:

1. a) att anstalten är anordnad i enlighet med de i stadga för den kommunala yrkesundervisning

gen ävensom i fastställt reglemente meddelade föreskrifter;

b) att undervisningen, såvida ej av tillfälligt påkommet förfall annan anordning nödvändig göres, bestrides av lärare, som blivit i vederbörlig ordning förklarade behöriga eller eljest av skolöverstyrelsen godkända för ifrågavarande undervisning;

c) att anstalten har till sitt förfogande lokaler samt inrednings- och undervisningsmateriell, som godkännas av skolöverstyrelsen;

2. att arvoden åt rektor och övriga lärare under år 1922 utgå med belopp, beräknade efter i medeltal för varje undervisningstimme: minst 4 kronor 50 öre vid lärlingsskola för industri, hantverk eller handel i samtliga läroämnen utom dem, som avse husligt arbete; minst 2 kronor 75 öre vid lärlingsskola för husligt arbete, vid hushållsskola eller vid lärlingsskola för industri eller hantverk i läroämnen, som avse husligt arbete; minst 5 kronor vid yrkesskola för industri, hantverk eller handel eller ettårig handelsskola samt minst 3 kronor vid yrkesskola för husligt arbete;

3. att undervisningen i lärlingsskola är för lärjungarna avgiftsfri;

4. att undervisningsmateriell, för vilkens anskaffning eller underhåll statsunderstöd beviljats, av skolöverstyrelsen godkännes, och att materiellen icke utan överstyrelsens medgivande och under iakttagande av därvid angivna villkor avyttras eller eljest användes för andra ändamål, än vid understödets beviljande avsetts;

IV. medgiva, att understöd till kommunala anstalter för yrkesundervisning må jämväl för senare hälften av år 1921 kunna utgå i enlighet med nu föreslagna grunder, under förutsättning att vederbörande kommun underkastar sig därmed förbundna villkor;

V. uppföra det ordinarie förslagsanslaget till

understöd åt kommunala anstalter för yrkesundervisning med oförändrat belopp, 700,000 kronor;

VI. till beredande av *arvodesförhöjning åt lärare vid kommunala anstalter för yrkesundervisning under år 1922* i enlighet med ovan angivna grunder bevilja på extra stat för år 1922 ett förslagsanslag av 88,000 kronor;

VII. avslå Kungl. Maj:ts framställning, i vad den avser beredande av understöd åt Sundsvalls stads vävskola, Västerviks möbelsnickarskola och Stockholms stads verkstadsskolor för verksamheten vid nämnda skolor under åren 1919 och 1920.

2:o) Vidare har Kungl. Maj:t under punkt 213 i åttonde huvudtiteln av statsverkspropositionen föreslagit riksdagen

dels medgiva, att från det på ordinarie stat under åttonde huvudtiteln uppförda förslagsanslaget till understöd åt enskilda anstalter för yrkesundervisning understöd må, räknat från och med år 1921, utgå efter prövning av Kungl. Maj:t i varje särskilt fall till enskild anstalt för yrkesundervisning med belopp, som av Kungl. Maj:t bestämmes, ävensom till lägre teknisk yrkesskola enligt nu gällande grunder;

dels bestämma, att såsom villkor för åtnjutande, i enlighet med vad nyss sagts, av statsunderstöd från sistnämnda anslag skall gälla, förutom vad Kungl. Maj:t vid understödets beviljande kan i sådant avseende finna nödigt föreskriva, att skolan skall stå under inseende av skolöverstyrelsen;

dels ock höja det på ordinarie stat uppförda förslagsanslaget till understöd åt enskilda anstalter för yrkesundervisning, nu 375,000 kronor med 50,000 kronor till 425,000 kronor.

Utredningen i ärendet återfinnes å sid. 675—678 i statsrådsprotokollet.

Den föreliggande framställningen avser beredande av bättre avlöningsvillkor åt de enskilda yrkesskolornas lärare i anslutning till vad under näst föregående punkt föreslagits för lärarna vid de kommunala skolorna för yrkesundervisning. För ändamålet skulle erfordras en anslagsökning med 50,000 kronor. Under åberopande av

vad utskottet under föregående punkt anfört, tillstyrker utskottet för ändamålet ett belopp av 25,000 kronor att utgå på extra stat för år 1922.

Utskottet, som i övrigt ej funnit anledning till erinran mot förslaget, hemställer alltså,

att riksdagen må

a) medgiva, att från det på ordinarie stat under åttonde huvudtiteln uppförda förslagsanslaget till understöd åt enskilda anstalter för yrkesundervisning understöd må, räknat från och med år 1921, utgå efter prövning av Kungl. Maj:t i varje särskilt fall till enskild anstalt för yrkesundervisning med belopp, som av Kungl. Maj:t bestämmes, även som till lägre teknisk yrkesskola enligt nu gällande grunder;

b) bestämma, att såsom villkor för åtnjutande, i enlighet med vad nyss sagts, av statsunderstöd från sistnämnda anslag skall gälla, förutom vad Kungl. Maj:t vid understödets beviljande kan i sådant avseende finna nödigt föreskriva, att skolan skall stå under inseende av skolöverstyrelsen;

c) uppföra det ordinarie förslagsanslaget till understöd åt enskilda anstalter för yrkesundervisning med oförändrat belopp, 375,000 kronor;

d) till *beredande av arvodesförhöjning åt lärare vid enskilda anstalter för yrkesundervisning under år 1922*, i överensstämmelse med de i näst föregående punkt föreslagna grunderna för avlöning åt lärare vid kommunala anstalter för yrkesundervisning, bevilja på extra stat för samma år ett förslagsanslag av 25,000 kronor.

Stockholm den 29 april 1921.

På statsutskottets vägnar:

S. H. KVARNZELIUS.

Närvarande: Se under utlåtande nr 87.